

Nr 34

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

(5:e avd.)

I en inom andra kammaren av herr *Wedén m. fl.* väckt motion (II: 449) har hemställts, att riksdagen måtte besluta 1) att av statens innehav av aktier i LKAB aktier till ett nominellt belopp av 228 miljoner kronor skall erbjudas allmänheten i valörer på 50 kronor per aktie till en emissionskurs, motsvarande ett pris av 225 kronor för varje sådan aktie, och i övrigt på i motionen angivna villkor; 2) att det genom sådan försäljning till staten inflytande beloppet, som sammanlagt kan beräknas till över 1 miljard kronor, må användas för nödvändiga statliga investeringar och således nedbringa statens upplåningsbehov; samt 3) att försäljningen tills vidare under budgetåret 1960/61 med hänsyn till försökskaraktären begränsas till en femtedel av aktiestocken eller nominellt 100 miljoner kronor, motsvarande ett emissionsbelopp av 450 miljoner kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 361) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 455), har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla 1) att Kungl. Maj:t måtte till försäljning utbjuda aktier i LKAB; att vid denna försäljning tillses att aktieägandet blir så spritt som möjligt och att sådan valordning utformas, att koncentration av aktieinnehavet till ett fåtal förlorar mening samt att härvid även de i övrigt i motionerna anförda synpunkterna beaktas; ävensom 2) att Kungl. Maj:t måtte undersöka möjligheterna att undan för undan avveckla det statliga ägarintresset och begränsa det statliga företagandet så långt detta är möjligt.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 21) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 30), har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av formerna för försäljning till enskilda av aktier i statliga företag under sådana betingelser att garantier finns för att aktierna icke förr eller senare samlas på ett fåtal händer.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I: 362) samt den andra inom andra kammaren av herrarna *Helén* och *Antby* (II: 450), har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte dels anhålla att pågående utredning om de statliga

företagsformerna måtte beakta vad i motionerna anförts angående de statliga aktiebolagens ställning i konstitutionellt hänseende i syfte att skapa ändamålsenliga former för riksdagens medbestämmanderätt och inflytande i de avseenden statliga aktiebolag anses utöva offentligrättsliga funktioner, dels ock begära utredning angående möjligheterna och lämpliga former för en försäljning av aktier till allmänheten i statligt ägda företag, såväl affärsverk som aktiebolag, varvid möjligheten att ombilda nuvarande statliga affärsverk — i första hand televerket, statens vattenfallsverk och domänverket — till aktiebolag beaktas samt sådana former för aktieförsäljningen tillskapas som kan vara ägnade att öka det långfristiga personliga sparandet hos allmänheten.

Beträffande motiveringen för de sålunda framställda förslagen får utskottet hänvisa till motionerna II: 449, II: 455, II: 30 och I: 362.

Utskottet. De föreliggande motionsyrkandena kan med avseende å sin innebörd indelas i olika grupper. Vissa yrkanden åsyftar beslut eller i övrigt åtgärd för försäljning till allmänheten av staten tillhöriga aktier i LKAB; hit hör motionen II: 449 samt motionerna I: 361 och II: 455 i viss del. Andra yrkanden åsyftar en utredning av formerna för försäljning till enskilda av aktier i statliga företag; hit hör motionerna I: 21 och II: 30 samt motionerna I: 362 och II: 450 i viss del. Vidare påyrkas en undersökning av möjligheterna att avveckla det statliga ägarintresset och begränsa det statliga företagandet; yrkande härom framställs i motionerna I: 361 och II: 455 i deras senare del. Slutligen avser vissa yrkanden de statliga aktiebolagens ställning i konstitutionellt hänseende samt ombildning till aktiebolag av vissa affärsdrivande verk; hit hör motionerna I: 362 och II: 450 i vissa delar.

Vad först angår frågan om vidtagande av omedelbara åtgärder för en försäljning till allmänheten av staten tillhöriga aktier i LKAB får utskottet erinra om att detta spörsmål varit föremål för ställningstagande vid de tre senaste årens riksdagar, därav i två skilda sammanhang år 1959. Vid samtliga tillfällen har riksdagen avvisat framställda yrkanden av angiven innebörd. Då utskottet finner vad i nu förevarande sammanhang anförts inte innefatta tillräckliga skäl för ett frångående av riksdagens tidigare intagna ståndpunkt i förevarande avseende, får utskottet avstyrka de föreliggande yrkandena i motionen II: 449 samt i motionerna I: 361 och II: 455.

Beträffande de i vissa motioner framställda yrkandena om utredning av formerna för försäljning till enskilda av aktier i statsägda företag får utskottet anföra, att utskottet inte anser tillräckliga skäl föreligga för ett tillmötesgående av nämnda yrkanden. Utskottet vill härvid erinra om att 1953 års utredning angående de statliga företagsformerna — som enligt uppgift i årets riksdagsberättelse beräknas kunna slutföra sitt arbete inom kort — enligt sina direktiv är oförhindrad att till behandling uppta frågan om

beredande av möjligheter för enskilda att köpa aktier i vissa av staten ägda företag (jfr utskottets utlåtande 1956: 196). I enlighet med det anförda får utskottet sålunda avstyrka yrkandena i motionerna I: 21 och II: 30 samt i motionerna I: 362 och II: 450, såvitt nu är i fråga.

Utskottet anser sig ej böra tillstyrka det i motionerna I: 361 och II: 455 framställda yrkandet om att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t hemställa om en undersökning av möjligheterna att avveckla det statliga ägarintresset och begränsa det statliga företaget.

Då utredningen angående de statliga företagsformerna enligt sina direktiv har att behandla bland annat frågorna om de statliga aktiebolagens ställning i konstitutionellt hänseende och om ombildning av vissa affärsverk till aktiebolag, kan utskottet inte finna påkallat att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om utredning av angiven innebörd. Utskottet avstyrker därför de i detta hänseende framställda yrkandena i motionerna I: 362 och II: 450.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

1. att motionen II: 449 samt motionerna I: 361 och II: 455, sistnämnda bägge motioner i vad de avser försäljning av aktier i LKAB, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att motionerna I: 21 och II: 30 samt motionerna I: 362 och II: 450, i vad de avser utredning om försäljning av aktier i statliga företag, ävensom motionerna I: 361 och II: 455, i vad de avser avveckling av det statliga ägarintresset och begränsning av det statliga företaget, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

3. att motionerna I: 362 och II: 450, i vad de avser de statliga aktiebolagens ställning i konstitutionellt hänseende och ombildning till aktiebolag av vissa affärsdrivande verk, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 1 mars 1960

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Närvarande: se under utlåtandet nr 36.

Reservationer

1) beträffande försäljning av aktier i LKAB

a) av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng*, *Ståhl*, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Skellefteå och *Bohman*, vilka ansett

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 2, som börjar med »Vad först» och slutar med »och II: 455», bort ersättas med text av följande lydelse:

»I motionerna I: 361 och II: 455 samt II: 449 föreslås en försäljning av statens aktieinnehav så utformad, att allmänhetens intresse för aktiesparande kan engageras och en stor spridning av aktierna vinnas.

De medel som statsverket tillföres genom försäljning av statens innehav av LKAB-aktier till allmänheten — vilken av utskottet i det följande förordas — bör disponeras för finansiering av statliga investeringar på kapitalbudgeten. Emissionen kan därigenom beräknas medföra en lättnad i statens lånebehov på kapitalmarknaden under nästa budgetår. En minskning av det statliga lånebehovet med sådant belopp bör enligt utskottet tillmätas en väsentlig betydelse mot bakgrunden av de stora anspråk på kapitalmarknaden som den statliga verksamheten ställer. Härigenom skulle möjligheterna ökas för staten att undvika en upplåning hos affärsbanker eller i riksbanken och att undgå den ytterligare påspädning av likviditeten som eljest därigenom framkallas. En fortgående likviditetsökning medför risker för att impulser till inflation, som av olika skäl framträder, slår igenom och framkallar en allvarlig prisstegring. En för stor likviditet minskar penningpolitikens möjligheter att motverka inflation och leder till införande av tyngande regleringar på kapitalmarknaden. Det framstår därför som mycket angeläget att en ökning av likviditeten genom statlig upplåning i bankväsendet undviks. Försäljning av lämplig aktiepost i LKAB synes vara ett betydelsefullt medel att undvika en sådan upplåning.

Genom en på ändamålsenligt sätt utformad emission av en del av statens aktieinnehav i LKAB bland allmänheten skulle dessutom ett nytillskott av sparande kunna uppnås. Trycket på kapitalmarknaden kan väntas lätta i den mån ett sådant nysparande vinnas.

Utskottet förordar alltså, att en försäljning av statens innehav av aktier i LKAB kommer till stånd. Vid bibehållet majoritetsinnehav för staten kan försäljningen omfatta en aktiepost av nominellt 228 miljoner kronor. Vid en emissionskurs av 4,5 gånger pari skulle emissionsbeloppet bli något över 1 miljard kronor. Vad gäller utformningen av försäljningen förordar utskottet, att den för budgetåret 1960/61 begränsas till en femtedel av aktiestocken eller nominellt 100 miljoner kronor. I motionerna har med angi-

vande av vissa beräkningsgrunder förordats nyssnämnda emissionskurs av 4,5 gånger pari. Utskottet finner en sådan emissionskurs väl avvägd och förordar denna för den nu aktuella emissionen. Emissionsbeloppet nästa budgetår skulle då bli 450 miljoner kronor.

I syfte att nå stor spridning av aktierna bland allmänheten bör aktierna utgivas i låg valör. Utskottet förordar en emission i valörer av 50 kronor per aktie (nominellt), vilket med ovan angivna emissionskurs motsvarar ett pris av 225 kronor per aktie. I samma syfte förordar utskottet vidare, att rätten att inköpa LKAB-aktier begränsas till 40 aktier per person. Berättigad till inköp bör vara varje svensk medborgare över 16 år, som vid 1960 års taxering eller senare åsättes till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst. Behörigheten kan enkelt prövas med ledning av taxeringslängderna, varvid samtidigt en notering av utnyttjandet av inköpsrätten kan ske. Registrering bör ske hos bolaget i vanlig ordning. För att ytterligare tillgodose kravet på största möjliga spridning förordar utskottet, att teckning för aktieköp reduceras vid överteckning på så sätt att varje tecknares efterfrågan upp till ett antal av fem aktier först tillgodoses, därefter följande fem o. s. v. Aktieinnehavet bör medföra ett motsvarande inflytande vid tillsättningen av styrelse och revisorer i bolaget. Det torde närmast ankomma på bolagsstämman att medverka till en valordning som i möjlig mån garanterar sådant inflytande. Härvid kan mönster från in- eller utländska företag komma till användning. De system som tillämpas vid vissa svenska folkförsäkringsföretag erbjuder likaledes exempel på en valordning som kan komma i fråga. Kungl. Maj:t bör utforma förslag till valordning i överensstämmelse med angivna riktlinjer och vid bolagsstämman verka för dess antagande.

Genom ett på angivet sätt utformat förfarande för emissionen bör fullgoda garantier vara uppnådda för en bred spridning av aktierna bland allmänheten. Det finns då också anledning att räkna med att aktieteckningen i de flesta fall blir en varaktig placering för köparen, vilket är önskvärt att uppnå.

Med hänsyn till den starka påfrestning på marknaden, som de årligen återkommande utbetalningarna av överskjutande skatt innebär, bör en anknytning av emissionen av LKAB-aktier till dessa utbetalningar eftersträvas. Detta kan ske genom att möjligheter skapas för utbyte av avi om överskjutande skatt mot LKAB-aktier. Vid det tekniska förberedelsearbete inför emissionen, som ankommer på Kungl. Maj:t, bör enligt utskottets mening en lämplig anordning för ett sådant utbyte förberedas.»

dels ock att utskottets hemställan under 1. bort ha följande lydelse:

»1. att riksdagen må, i anledning av motionerna II: 449 samt I: 361 och II: 455, sistnämnda bägge motioner såvitt nu är i fråga,

a) besluta, att av statens till cirka 479 miljoner kronor uppgående innehav av aktier i LKAB aktier till ett nominellt belopp av 228 miljoner kronor skall erbjudas allmänheten i valörer på 50 kronor per aktie till en emissionskurs, motsvarande ett pris av 225 kronor för varje sådan aktie, och i övrigt på av utskottet angivna villkor, varvid särskilt tillses att köpare av lägre antal aktier skall äga förtur vid överteckning och att en bred spridning av aktieköpen bland allmänheten vinnes,

b) besluta, att försäljningen under budgetåret 1960/61 bestämmes till nominellt 100 miljoner kronor, motsvarande ett emissionsbelopp av 450 miljoner kronor,

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de förberedelseåtgärder som emissionen erfordrar, varvid särskilt bör beaktas vad utskottet anfört i fråga om valordning för bolaget samt om möjligheterna att stimulera allmänheten att disponera överskjutande skatt för placering i aktier i LKAB, utbudna av staten;»

b) av herrar *Ivar Johansson, Sundin* och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att det stycke i utskottets yttrande på s. 2, som börjar med »Vad först» och slutar med »och II: 455», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Enligt utskottets mening bör statligt företagande inom näringslivet förekomma endast där detta är motiverat av organisatoriska eller sociala skäl. Härav följer att staten bör påtaga sig vissa särskilda uppgifter i områden med speciella sysselsättningssvårigheter. Om det enskilda näringslivet i en del av landet inte har sådana företagsekonomiska förutsättningar att det kan skapa underlag för en tillfredsställande ekonomisk och social standard i bygden, kan det vara motiverat med viss statlig företagsamhet inom näringslivet.

Omständigheten att statligt företagande en gång ansetts nödvändigt inom ett visst område får emellertid inte leda till slutsatsen att det statliga företagandet alltid kommer att vara erforderligt på området i fråga. Det kan enligt utskottets mening vara befogat att pröva huruvida inte en avveckling av vissa statliga engagemang bör ske.

I motionerna I: 449 samt I: 361 och II: 455 föreslås, att aktier i LKAB omedelbart skall utbudna till försäljning. Utskottet är inte berett att tillstyrka detta förslag.»

2) beträffande utredning om försäljning av aktier i statliga företag samt avveckling av det statliga ägarintresset och begränsning av det statliga företagandet

a) av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Skoglund* i Doverstorp, *Stazäng*, *Ståhl*, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Skellefteå och *Bohman*, vilka ansett

dels att den del av utskottets yttrande, som på s. 2 börjar med »Beträffande de» och på s. 3 slutar med »statliga företaget», bort ersättas med text av följande lydelse:

»En försäljning av LKAB-aktier till allmänheten — som bland annat motiveras av det aktuella lägets krav på särskilda åtgärder för att minska den statliga upplåningen på kapitalmarknaden och undvika den eljest stigande likviditeten i bankväsendet — kan på sätt utskottet ovan angivit genomföras jämförelsevis snabbt efter endast vissa förberedelser av teknisk art. Härutöver är det emellertid, såsom framhållits i flera av de föreliggande motionerna, önskvärt att undersöka möjligheterna för en fortsatt avveckling av det statliga företaget och för, där så befinnes lämpligt, försäljning av aktier till allmänheten även i andra statsägda företag.

Visserligen pågår sedan 1953 en utredning om de statliga företagsformerna, men huvuduppgiften för denna utredning ligger enligt direktiven i att utreda *formerna* för det statliga företaget. Frågan om försäljning av aktier i statliga företag bland allmänheten torde bli mera perifer. Även om utredningen själv skulle anse sig oförhindrad att ta upp frågor av denna art, torde betydelsen och omfattningen av detta problem enligt utskottets uppfattning motivera en fristående utredning. Det är därvid angeläget att skapa sådana former för aktieförsäljningen att bred spridning uppnås och garantier vinnes mot att aktierna samlas i ett fåtal händer. Såsom anförts i motionerna I: 362 och II: 450 bör, därest en ombildning av statliga affärsverk till aktiebolag skulle visa sig ändamålsenlig, även försäljning till allmänheten av aktier i sådana företag bli föremål för utredningens uppdrag.»

dels ock att utskottets hemställan under 2. bort ha följande lydelse:

»2. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 21 och II: 30, I: 362 och II: 450 samt I: 361 och II: 455, sistnämnda fyra motioner såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av lämpliga former för försäljning av aktier i statliga företag till allmänheten utöver försäljningen av statens innehav av aktier i LKAB, varvid särskilt beaktas att sådana former för aktieförsäljningen ordnas, som garanterar en bred spridning av aktierna bland allmänheten och som kan vara ägnade att främja det långsiktiga sparandet;»

b) av herrar *Ivar Johansson*, *Sundin* och *Gustafsson* i Kärby, vilka ansett *dels* att den del av utskottets yttrande, som på s. 2 börjar med »Beträffande de» och på s. 3 slutar med »statliga företaget», bort ersättas med text av följande lydelse:

»I motionerna I: 21 och II: 30 föreslås, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av formerna för försäljning till enskilda av aktier i statliga företag under sådana betingelser att garantier finns för att aktierna inte förr eller senare samlas på ett fåtal händer. Ett yrkande av liknande innehåll innefattas i motionerna I: 362 och II: 450. I motionerna I: 361 och II: 455 föreslås, att Kungl. Maj:t måtte undersöka möjligheterna att undan för undan avveckla det statliga ägarintresset och begränsa det statliga företagandet så långt detta är möjligt.

En utförsäljning av aktier i statligt ägda företag kan måhända få en positiv inverkan på sparandet och kapitalbildningen genom att stimulera nysparandet och genom att omvandla eljest kortsiktigt sparande till ett mera långsiktigt sparande. Utskottet vill tillstyrka att en utredning tillsettes för prövning av möjligheterna av en utförsäljning av aktier i statliga företag. Härvid vill utskottet särskilt understryka angelägenheten av att betryggande garantier skapas för att inte aktierna förr eller senare samlas på ett fåtal händer.»

dels ock att utskottets hemställan under 2. bort ha följande lydelse:

»2. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 21 och II: 30 ävensom i anledning av motionerna I: 362 och II: 450 samt I: 361 och II: 455, sistnämnda fyra motioner såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av formerna för försäljning till enskilda av aktier i statliga företag under sådana betingelser att garantier finns för att aktierna icke förr eller senare samlas på ett fåtal händer;»

c) av herr *Larsson* i Hedenäset;

3) beträffande de statliga aktiebolagens ställning i konstitutionellt hänseende och ombildning till aktiebolag av vissa affärsdrivande verk av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Skoglund* i Dovers-torp, *Staxäng*, *Ståhl*, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Skellefteå och *Bohman*, vilka ansett

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 3, som börjar med »Då utredningen» och slutar med »och II: 450», bort ha följande lydelse:

»En särskild fråga gäller de konstitutionella problem som sammanhänger med aktiebolagsformens användning som statlig förvaltningsform. Denna fråga har särskilt berörts i motionerna I: 362 och II: 450. I likhet med motionärerna finner utskottet det angeläget att ändamålsenliga former skapas för riksdagens medbestämmanderätt och inflytande i de avseenden statliga aktiebolag anses utöva offentligrättsliga funktioner. Detsamma gäller frågan om att skapa konstitutionellt oantastliga former för vederbörande departementschefs funktion som företrädare för ägaren-staten liksom det med hänsyn till de statliga kapitalinsatserna motiverade kravet att riks-

dagens revisorer skall äga rätt att granska bolagen. Här berörda konstitutionella problem bör den pågående utredningen om de statliga företagsformerna särskilt pröva.»

dels ock att utskottets hemställan under 3. bort ha följande lydelse:

»3. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 362 och II: 450 såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att pågående utredning om de statliga företagsformerna måtte beakta vad utskottet anfört i syfte att skapa ändamålsenliga former för riksdagens medbestämmanderätt och inflytande i de avseenden statliga aktiebolag anses utöva offentlighetsliga funktioner.»
